

บทที่ 5

วิวัฒนาการการกระจายอำนาจด้านการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการศึกษาตั้งแต่เริ่มสถาปนาในปีพ.ศ. 2515 ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 335 โดยได้รับโอนการจัดการศึกษาจาก 2 หน่วยงาน คือ เทศบาลนครหลวงกรุงเทพมหานครและเทศบาลนครธนบุรีซึ่งหน่วยงานทั้ง 2 ได้ถือกำเนิดเมื่อปี พ.ศ. 2514 จากประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 24 และ 25 โดยเทศบาลนครหลวงกรุงเทพธนบุรีเป็นการยุบรวมกันและรับโอนการจัดการศึกษาจากเทศบาลนครกรุงเทพมหานครและเทศบาลนครธนบุรี ทั้งนี้ โดยเทศบาลทั้ง 2 รับโอนการจัดการศึกษามาจากกระทรวงศึกษาธิการเมื่อปี พ.ศ. 2509¹

ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 335 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ได้มีให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองนครหลวงกรุงเทพธนบุรีมีสาระสำคัญคือ²

1. ให้รวมกิจการปกครองนครหลวงกรุงเทพธนบุรี องค์การบริหารนครหลวงกรุงเทพธนบุรี เทศบาลนครหลวงกรุงเทพธนบุรี ตลอดจนสุขาภิบาลต่างๆ ในเขตนครหลวงกรุงเทพธนบุรี เป็นหน่วยการปกครองเดียวกัน คือ “กรุงเทพมหานคร”

2. ให้จัดระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานครเสียใหม่ โดยรวมลักษณะการปกครองและการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและราชการบริหารส่วนท้องถิ่นเข้าด้วยกัน แต่ยังคงให้กรุงเทพมหานครมีฐานะเป็นจังหวัด

3. ให้มีผู้ว่าราชการและรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นข้าราชการการเมือง แต่งตั้งและถอดถอนโดยคณะรัฐมนตรีและให้มีสภากรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้ง เขตละหนึ่งคนและผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแต่งตั้ง มีจำนวนเท่ากับจำนวนเขตในกรุงเทพมหานคร

---

¹ สำนักนโยบายและแผน กรุงเทพมหานคร, แนวนำกรุงเทพมหานคร 2540 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), น.81.

² สำนักนโยบายและแผน กรุงเทพมหานคร, จากเทศบาลสู่กรุงเทพมหานคร, น.34.

การจัดการศึกษาในพื้นที่ของกรุงเทพมหานครนับตั้งแต่จัดตั้งโรงเรียนทวยราษฎร์ขึ้นครั้งแรกขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2427 ที่วัดมหรณพารามและขยายออกไปโดยจัดตั้งองค์การบริหารการศึกษาธิการเมื่อปี พ.ศ. 2430 และเป็นกระทรวงศึกษาธิการเมื่อปี พ.ศ. 2435 นั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2441 ได้มีโครงการศึกษาเกิดขึ้น โดยแบ่งความรับผิดชอบให้กรมศึกษาธิการของกระทรวงศึกษาธิการจัดการศึกษาในกรุงเทพมหานครและให้กระทรวงมหาดไทยจัดการศึกษาในหัวเมืองร่วมกับพระสงฆ์ ภายหลังได้มีการขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปถึงระดับตำบลระหว่างปี พ.ศ. 2454 ถึง พ.ศ. 2474 มีหน่วยงานที่รับผิดชอบการประถมศึกษา 3 กระทรวง คือ³

1. กระทรวงนครบาล รับผิดชอบที่จัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในส่วนกลาง
2. กระทรวงมหาดไทย รับผิดชอบที่จัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในส่วนภูมิภาค
3. กระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่ประสานงานให้การศึกษาเป็นไปตามนโยบาย

หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานครซึ่งมีการจัดการศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษามัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษามีวิวัฒนาการการจ้ดส่วนราชการของกรุงเทพมหานครตลอดมา โดยหลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารการปกครองจากเทศบาลนครกรุงเทพมหานคร เทศบาลนครหลวง จนถึงยุคกรุงเทพมหานคร ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 335 ตั้งแต่วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ปรากฏว่ายังคงใช้ส่วนราชการเดิมของเทศบาลนครหลวงเรื่อยมาจนกระทั่งในวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2516 ได้มีการปรับปรุงส่วนราชการของกรุงเทพมหานครครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งโดยประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดระเบียบราชการกรุงเทพมหานคร มีส่วนราชการ ดังนี้⁴

1. สำนักงานเลขานุการผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
2. สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย
  - 2.1 ฝ่าย 1
  - 2.2 ฝ่าย 2
  - 2.3 ฝ่าย 3
  - 2.4 ฝ่าย 4
3. สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร
  - 3.1 สำนักผู้ตรวจราชการ ประกอบด้วย
    - 3.1.1 กองตรวจทั่วไป
    - 3.1.2 กองตรวจสำนักโยธา
    - 3.1.3 กองตรวจสำนักแพทย์และอนามัย

³ สำนักนโยบายและแผน กรุงเทพมหานคร, แนะนำกรุงเทพมหานคร 2540, น.81.

⁴ สำนักนโยบายและแผน กรุงเทพมหานคร, จากเทศบาลสู่กรุงเทพมหานคร, น.26-27.

- 3.2 ฝ่ายบริหารทั่วไป ประกอบด้วย
  - 3.2.1 กองกลาง
  - 3.2.2 กองกฎหมายและคดี
  - 3.2.3 กองผังเมือง
  - 3.2.4 กองการทะเบียนปกครอง
  - 3.2.5 กองการเจ้าหน้าที่
  - 3.2.6 กองฝึกอบรม
- 3.3 ฝ่ายการคลัง ประกอบด้วย
  - 3.3.1 กองการเงิน
  - 3.3.2 กองงบประมาณ
  - 3.3.3 กองทรัพย์สินและพัสดุ
  - 3.3.4 กองบัญชีและตรวจสอบใบสำคัญ
  - 3.3.5 กองรายได้
  - 3.3.6 กองระบบการคลัง
- 3.4 ฝ่ายการศึกษาและบริการชุมชน ประกอบด้วย
  - 3.4.1 กองการประถมศึกษา
  - 3.4.2 กองการศึกษาพิเศษ
  - 3.4.3 กองบริการชุมชนและเยาวชน
  - 3.4.4 กองวิชาการ
- 3.5 ฝ่ายราชการภูมิภาค ประกอบด้วย
  - 3.5.1 อัยการจังหวัดมื่นบุรี
  - 3.5.2 ปกครอง
  - 3.5.3 สัตวแพทย์
  - 3.5.4 อนามัย
  - 3.5.5 สรรพากร
  - 3.5.6 ศึกษาราชการ
  - 3.5.7 สัสดี
  - 3.5.8 สหกรณ์
  - 3.5.9 เกษตร

- 3.6 ฝ่ายกิจการตำรวจ ประกอบด้วย
  - 3.6.1 กองตำรวจกรุงเทพมหานคร
  - 3.6.2 กองป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- 3.7 หน่วยงานอิสระ ในความกำกับดูแลของกรุงเทพมหานคร
  - 3.7.1 สำนักงานโรงงานฆ่าสัตว์
  - 3.7.2 สำนักงานโรงงานช่างกล
  - 3.7.3 สำนักงานปรับปรุงแหล่งชุมชน
  - 3.7.4 สำนักงานปุ๋ย
  - 3.7.5 สำนักงานสถานธนาณูปาล
- 4. สำนักงานการแพทย์และอนามัยกรุงเทพมหานคร
  - 4.1 ฝ่ายสาธารณสุข ประกอบด้วย
    - 4.1.1 กองอำนวยการ
    - 4.1.2 กองส่งเสริมสาธารณสุข
    - 4.1.3 กองควบคุมโรคสัตว์
    - 4.1.4 กองควบคุมโรคติดต่อ
    - 4.1.5 กองสุขภาพภิบาล
  - 4.2 โรงพยาบาลกลาง ประกอบด้วย
    - 4.2.1 กองอำนวยการ
    - 4.2.2 กองศัลยกรรม
    - 4.2.3 กองโสตถยกรรม
    - 4.2.4 กองสูตินรีเวชกรรม
    - 4.2.5 กองโรงพยาบาลกรุงเทพมหานคร
  - 4.3 วชิรพยาบาล ประกอบด้วย
    - 4.3.1 กองอำนวยการ
    - 4.3.2 กองศัลยกรรม
    - 4.3.3 กองสูตินรีเวชกรรม
    - 4.3.4 กองการศีกษาพยาบาล
    - 4.3.5 กองโรงพยาบาลบางคอแหลม
    - 4.3.6 กองโสตถยกรรม

5. สำนักการโยธา

5.1 ฝ่ายการโยธา ประกอบด้วย

5.1.1 กองออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง

5.1.2 กองก่อสร้างและบำรุง

5.1.3 กองรังวัดและที่ดิน

5.2 ฝ่ายอาคารและสวนสาธารณะ ประกอบด้วย

5.2.1 กองควบคุมอาคาร

5.2.2 กองสวนสาธารณะ

5.3 ฝ่ายรักษาความสะอาด ประกอบด้วย

5.3.1 กองรักษาทางระบายน้ำ

5.3.2 กองกำจัดมูลฝอย

5.3.3 กองกำจัดสิ่งปฏิกูล

5.3.4 กองบูรณะคูคลอง

5.3.5 กองโรงงานกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

6. เขต รับผิดชอบ ดังนี้

6.1 งานปกครอง

6.2 งานศึกษาและสาธารณสุข

6.3 งานบริหารทั่วไป

6.4 งานพัฒนา

ต่อมาในวันที่ 25 กันยายน 2516 ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดระเบียบราชการกรุงเทพมหานคร เป็นประกาศเพิ่มเติมเกี่ยวกับการตั้งกองบังคับการตำรวจกรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วย⁵

1. กองกำกับการ 1 ฝ่ายเทศกิจ

2. กองกำกับการ 2 ฝ่ายการจราจร

3. กองกำกับการ 3 ฝ่ายเด็กและเยาวชน

4. กองกำกับการ 4 ฝ่ายดับเพลิงและบรรเทาสาธารณภัย

⁵ เรื่องเดียวกัน, น.37-43.

แม้จะได้มีการกำหนดส่วนราชการตำรวจกรุงเทพมหานครขึ้นมาตามประกาศกระทรวงมหาดไทยฉบับนี้แล้วก็ตาม แต่ก็มิได้มีการดำเนินการในทางบริหารตามส่วนราชการดังกล่าวแต่อย่างใด เนื่องจากยังติดขัดในด้านกฎหมายและนโยบายที่จะต้องพิจารณาทำความเข้าใจในรายละเอียดกับกรมตำรวจ

ต่อมาในปี 2517 กรุงเทพมหานครได้มีการปรับปรุงส่วนราชการอีกครั้งหนึ่งซึ่งส่วนราชการตามประกาศกระทรวงมหาดไทยลงวันที่ 22 มกราคม 2516 ใช้อยู่ได้เพียงปีเศษก็ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องจัดระเบียบราชการกรุงเทพมหานคร ลงวันที่ 22 มีนาคม 2517 ซึ่งมีการจัดส่วนราชการใหม่ไว้ ดังนี้

1. สำนักงานเลขานุการผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
2. สำนักงานเลขานุการสภากรุงเทพมหานคร
3. สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย
  - 3.1 กองกลาง
  - 3.2 กองการเจ้าหน้าที่
  - 3.3 กองฝึกอบรม
  - 3.4 กองผังเมือง
  - 3.5 กองงบประมาณ
  - 3.6 กองกฎหมายและคดี
  - 3.7 กองปกครองและทะเบียน
  - 3.8 กองประชาสัมพันธ์
  - 3.9 กองวิศวกรรมจราจร
4. สำนักผู้ตรวจราชการกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยสำนักงานเลขานุการสำนักฯ และคณะผู้ตรวจราชการ
5. สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย
  - 5.1 สำนักงานเลขานุการสำนักฯ
  - 5.2 กองนโยบายและแผน 1
  - 5.3 กองนโยบายและแผน 2
  - 5.3 กองนโยบายและแผน 3
6. สำนักการแพทย์ ประกอบด้วย
  - 6.1 สำนักงานเลขานุการสำนักฯ

6.2 กองวิชาการแพทย์

6.3 โรงพยาบาลกลาง แบ่งส่วนราชการออกเป็น 4 กอง คือ

6.3.1 กองอำนวยการ

6.3.2 กองศัลยกรรม

6.3.3 กองโสตถยกรรม

6.3.4 กองสูตินรีเวชกรรม

6.4 วชิรพยาบาล แบ่งส่วนราชการออกเป็น 5 กอง คือ

6.4.1 กองอำนวยการ

6.4.2 กองศัลยกรรม

6.4.3 กองโสตถยกรรม

6.4.4 กองสูตินรีเวชกรรม

6.4.5 กองการศึกษาพยาบาล

6.5 โรงพยาบาลตากสิน แบ่งส่วนราชการออกเป็น 4 กอง คือ

6.5.1 กองอำนวยการ

6.5.2 กองศัลยกรรม

6.5.3 กองโสตถยกรรม

6.5.4 กองสูตินรีเวชกรรม

6.6 โรงพยาบาลบางคอแหลม แบ่งส่วนราชการออกเป็น 4 กอง คือ

6.6.1 กองอำนวยการ

6.6.2 กองศัลยกรรม

6.6.3 กองโสตถยกรรม

6.6.4 กองสูตินรีเวชกรรม

7. สำนักอนามัย ประกอบด้วย

7.1 สำนักงานเลขานุการสำนัก ฯ

7.2 กองส่งเสริมสาธารณสุข

7.3 กองอนามัยสิ่งแวดล้อม

7.4 กองควบคุมโรคสัตว์

7.5 กองส่งเสริมสุขภาพ

7.6 กองทันตสาธารณสุข

- 7.7 กองพยาบาลสาธารณสุข
- 7.8 กองควบคุมโรคติดต่อ
- 7.9 ศูนย์บริการสาธารณสุข

- 8. สำนักงานการศึกษา ประกอบด้วย
  - 8.1 สำนักงานเลขานุการสำนัก ฯ
  - 8.2 กองการประถมศึกษา
  - 8.3 กองการศึกษาพิเศษ
  - 8.4 กองวิชาการ
  - 8.5 กองอุปกรณ์และสถานศึกษา
- 9. สำนักงานโยธา ประกอบด้วย
  - 9.1 สำนักงานเลขานุการสำนัก ฯ
  - 9.2 กองออกแบบ
  - 9.3 กองก่อสร้างและบูรณะ
  - 9.4 กองควบคุมการก่อสร้าง
  - 9.5 กองควบคุมอาคาร
  - 9.6 กองรังวัดที่ดินและที่สาธารณะ
- 10. สำนักรักษาความสะอาด ประกอบด้วย
  - 10.1 สำนักงานเลขานุการสำนัก ฯ
  - 10.2 กองวิชาการสุขาภิบาล
  - 10.3 กองบริการรักษาความสะอาด
  - 10.4 กองควบคุมระบบระบายน้ำ
  - 10.5 โรงงานกำจัดมูลฝอยดินแดง
  - 10.6 โรงงานกำจัดมูลฝอยรามอินทรา
  - 10.7 โรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช
  - 10.8 โรงงานกำจัดมูลฝอยธนบุรี
- 11. สำนักสวัสดิการสังคม ประกอบด้วย
  - 11.1 สำนักงานเลขานุการสำนัก ฯ
  - 11.2 กองสังคมสงเคราะห์

11.3 กองสันทนการ

11.4 กองสวนสาธารณะ

12. สำนักการคลัง ประกอบด้วย

12.1 สำนักงานเลขานุการสำนักฯ

12.2 กองรายได้

12.3 กองการเงิน

12.4 กองทะเบียนทรัพย์สินและพัสดุ

12.5 กองบัญชีและตรวจสอบ

12.6 กองระบบการคลัง

12.7 กองโรงงานช่างกล

13. สำนักตำรวจเทศกิจ (ยังไม่มี การจัดแบ่งส่วนงาน และดำเนินงานแต่อย่างใด เพราะยังมีปัญหาในด้านนโยบายที่แน่นอนเกี่ยวกับการดำเนินกิจการของตำรวจกรุงเทพมหานคร)

14. เขต เป็นส่วนราชการแบ่งตามพื้นที่ และดำเนินการภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายไปจากกรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น 24 เขต (ในขณะนั้น)

ต่อมาในวันที่ 13 ธันวาคม 2517 ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดระเบียบราชการของกรุงเทพมหานคร แก้ไขเพิ่มเติมส่วนราชการตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 22 มีนาคม 2517 ปรับปรุงเฉพาะสำนักการแพทย์และสำนักการศึกษา ดังนี้⁶

1. สำนักการแพทย์ ประกอบด้วย สำนักงานเลขานุการสำนักฯ กองวิชาการแพทย์ และโรงพยาบาลต่างๆ ดังนี้

1.1 วชิรพยาบาล ประกอบด้วย

1.1.1 กองบริการทั่วไป

1.1.2 กองศัลยกรรม

1.1.3 กองโสตถยกรรม

⁶ เรื่องเดียวกัน, น.44.

- 1.1.4 กองสูตินรีเวชกรรม
- 1.1.5 กองการศึกษายาบาล
- 1.1.6 กองบริการทางวิทยาศาสตร์และทางการแพทย์
- 1.2 โรงพยาบาลกลาง ประกอบด้วย
  - 1.2.1 กองบริการทั่วไป
  - 1.2.2 กองศัลยกรรม
  - 1.2.3 กองโสตถยกรรม
  - 1.2.4 กองสูตินรีเวชกรรม
  - 1.2.5 กองบริการทางวิทยาศาสตร์และทางการแพทย์
- 1.3 โรงพยาบาลตากสิน ประกอบด้วย
  - 1.3.1 กองบริการทั่วไป
  - 1.3.2 กองศัลยกรรม
  - 1.3.3 กองโสตถยกรรม
  - 1.3.4 กองสูตินรีเวชกรรม
  - 1.3.5 กองบริการทางวิทยาศาสตร์และทางการแพทย์
- 1.4 โรงพยาบาลบางคอแหลม ประกอบด้วย
  - 1.4.1 กองบริการทั่วไป
  - 1.4.2 กองศัลยกรรม
  - 1.4.3 กองโสตถยกรรม
  - 1.4.4 กองสูตินรีเวชกรรม
  - 1.4.5 กองบริการทางวิทยาศาสตร์และทางการแพทย์
- 2. สำนักงานการศึกษา ประกอบด้วย
  - 2.1 สำนักงานเลขานุการสำนักฯ
  - 2.2 หน่วยศึกษานิเทศก์
  - 2.3 กองโรงเรียน
  - 2.4 กองวิชาการ

ต่อมาวันที่ 23 มกราคม 2518 ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องจัดระเบียบราชการของกรุงเทพมหานคร เปลี่ยนชื่อ “กองการศึกษายาบาล วชิรพยาบาล สำนักงานแพทย์” เป็น “กองการพยาบาล”

ปัจจุบันการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานครเป็นอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 89 (21) แห่งพ.ร.บ.ระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2542 โดยที่ การจัดการศึกษาใน 3 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา และระดับประถมศึกษามัธยมศึกษา โดยระดับ ก่อนประถมศึกษากรุงเทพมหานครจัดในรูปแบบของชั้นเด็กเล็ก ส่วนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษากรุงเทพมหานครได้จัดการศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6

2. การศึกษาระดับอุดมศึกษา กรุงเทพมหานครได้จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา จำนวน 2 แห่ง คือ

1) วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์

2) วิทยาลัยแพทยศาสตร์กรุงเทพมหานครและวชิรพยาบาล

ซึ่งทั้ง 2 แห่งต่างอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานแพทย์ กรุงเทพมหานคร

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่การฝึกอบรมอาชีพระยะสั้นในโรงเรียนฝึกอาชีพ กรุงเทพมหานครร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการดำเนินการตามโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ แห่งชาติ และการให้ความร่วมมือในการดำเนินงานโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบ ของสำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร